

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

USTA - MEKANLARA DOKUNAN HAYATLAR

Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan

Hüsna KÖŞGER

İSTANBUL, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

USTA - MEKANLARA DOKUNAN HAYATLAR

Yüksek Lisans Tez Raporu

Tezi Hazırlayan

Hüsna KÖŞGER

Öğrenci No:

150770011

Danışman

Prof. Bülent VARDAR

İSTANBUL, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Usta - Mekanlara Dokunan Hayatlar**” başlıklı bu çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini, çalışmanın içinde kullandıkları ve her yerde atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
16.01.2018

Hüsna KÖŞGER

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

20.04.2018

Enstitümüz Sinema TV Anabilim Dalı Sinema TV Programı yüksek lisans öğrencilerinden **150770011** numaralı **Hüsna KÖŞGER'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Usta - Mekanlara Dokunan Hayatlar**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 23/01/2018 tarih ve 2018/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (45.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında oyçokluğu/oybirliği ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Bülent VARDAR
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Burak BUYAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Yrd. Doç. Ebru Gamze IŞIKSAÇAN
(İstanbul Medipol Üniversitesi)

ÖNSÖZ

İçinden gözlemlediğiniz yaşamınızı sürdürürken bir mesleğin, belli bir bilinç düzeyine ulaştığınızda yok olmaya yüz tutan bir geleneksel zanaat olduğunu keşfetmek etkileyici bir deneyimdir. Altının işlenişi, bir kuyum haline gelmesi, aynı zamanda toplumsal yaşamın içinde barındırdığı ritüellerin bir parçası olması; olguya salt sanatsal bir bakış açısıyla yaklaşmayı değil, aynı zamanda sosyolojik bir incelemenin süzgecinden geçirmeye ihtiyaç gösterebilir. Bu bakış açısı ve yaklaşım bağlamında, belgesel sinemanın olanakları içinde filmin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Tez filmimin gerçekleştirilmesinde ilham aldığım ve baba mesleğim olan kuyumculuk zanaatine dair araştırmalarımda her zaman yanımda olan başta babam Süleyman KÖŞGER ve dayım Erol KÜLEKÇİ'ye teşekkür ederim. Mutfağında yetiştiğim bu mesleği konu alan ve belgesel film olarak yüksek lisans tez çalışması yapmamı sağlayan ve beni teşvik eden sayın hocam Prof. Bülent VARDAR'a teşekkür ederim.

Adı ve Soyadı : Hüsna KÖŞGER
Danışmanı : Prof. Bülent VARDAR
Türü ve Tarihi :Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Sinema-Tv
Anahtar Kelimeler : Kuyumculuk, zanaat, toplum, deneyim, gelişim.

ÖZ

USTA - MEKANLARA DOKUNAN HAYATLAR (BELGESEL)

Bu belgeselde toplum ve meslek arasındaki ilişkiler, bir zanaat dalı olan kuyumculuğun toplum ile olan etkileşimi buradan hareketle görmüş olduğu değişim ve gelişim görsel olarak sunulmuştur. Bu bağlamda, kuyumculuk zanaatinde belirli bir noktaya gelmeyi başarmış Süleyman Köşger'in mesleki deneyimleri ele alınmış, onun ve onunla birlikte bu işi sürdüren Fikret Akpınar ve Hasan Şahin'in de deneyimleri üzerinden görüşlerine başvurulmuştur.

Name and Surname : Hüsna KÖŞGER
Supervisor : Prof. Dr. Turgut ÖZKAN
Degree and Date : Master, 2018
Major : Cinema-Tv
KeyWords : Jewellery-making, craft, community, experience, development.

ABSTRACT

LIVES TOUCHED BY LOCATIONS (DOCUMENTARY)

This documentary portrays the relations between the community and occupations, in addition to the transactions between the craft of jewellery-making and society, while analyzing the alterations and developments it has experienced through time. In this context, Süleyman Köşger, a prominent member in the art of the craft of jewellery-making, as well as Fikret Akpınar and Hasan Şahin were consulted.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
RESİMLER LİSTESİ.....	v
GİRİŞ.....	1
1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELENEKSEL ZANAATLERİN TARİHSEL GEÇMİŞİ.....	2
1.1. Sanayi Devrimi.....	3
1.1.1. Sanayi Devriminin Ticarete ve Toplumsal Yaşama Olan Etkileri	3
1.2.Kuyum Zanaatinin Tarihsel Geçmişi	4
1.2.1. Osmanlı İmparatorluğunda Kuyumculuk Zanaati ve Gelişimi	5
1.2.2.Kuyum Zanaatinin Ortaya Çıkışı.....	6
1.2.3. Altın ve Gümüş Madenlerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Süreçleri	6
1.2.4. Kuyum Zanaatinin Günümüzdeki Durumu	7
1.2.5.Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Önemi	8
1.2.5.1.Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Ekonomik Olarak Önemi.....	8
1.2.5.2. Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Sosyo- Kültürel Olarak Önemi	9
2. KUYUMCULUK ZANAATİNİN ÖNEMİ	11
2.1.Toplumsal İhtiyaçlar Bağlamında Kuyumculuk Zanaatinin Önemi	11
2.2.Kültürel Yaşamın Ritüelleri Bağlamında Kuyumculuk Zanaatinin Önemi	12
2.3. Kuyumculuk Zanaati İçerisinde Hiyerarşik Yapı	13
3. ÇEKİM ÖNCESİ SÜREÇ.....	14
3.1.Öykünün Ortaya Çıkışı	14
3.2.Sinopsis	14
3.3.Tretman	14
3.4.Röportajlar.....	15
3.5.Karakter/Mekan Analizi.....	17
3.5.1.Karakter Analizi	17
3.5.2.Kişi/Mekan Dökümü	17
3.5.3.Mekan Analizi	17

4. ÇEKİM SÜRECİ	18
4.1.Yapım Süreci.....	18
4.2. Film Prodüksiyon Listesi	18
4.2.1.Başlıca Işık Malzemeleri	18
4.2.2.Kamera Malzemeleri	18
4.2.3.Ses Malzemeleri	18
4.2.4.Set Malzemeleri.....	18
4.3. Resimler	18
5. ÇEKİM SONRASI SÜREÇ	21
5.1. Post Prodüksiyon Aşamaları	21
5.1.1.Kurgu.....	21
5.1.2.Ses	21
5.1.3.Müzik.....	21
5.2. Filmin Künyesi.....	22
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	23
KAYNAKÇA.....	24

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No:

Resim 1: Eyüp Sultan meydanında insanlar dolaşma anı	18
Resim 2: Başak kolye isminin temizlenme aşaması	19
Resim 3: Hasan Şahin ve Fikret Akpınar'ın atölyede çalışma anları.....	19
Resim 4: Yüzük temizleme anı	20
Resim 5: Süleyman Köşger ile röportaj anı	20

GİRİŞ

Geçen yüzyıl içerisinde gözlenen bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, özellikle toplumsal yaşamı sosyal ve kültürel bakımdan derinden etkilemiştir. Nüfus artışıyla birlikte, bireylerin isteklerinin artması ve ihtiyaçlarının çeşitlenmesi de ürün ve hizmetlere olan talebi yükseltir ve ithal mallara tanınan imtiyazlar ile moda kavramının küreselleşmesi, bireylerin üretim ve tüketim tercihlerinin yanında önceliklerinin de tamamen değişmesine neden olur.

20. yüzyılın ilk yarısında, dönemin önemli meslekleri arasında yer almasına rağmen, değişen ticari, ekonomik, teknolojik ve kültürel koşullara ayak uyduramayan ya da yeterince uyum sağlayamamış bazı tarihi meslekler, aslında bir toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde sahip olduğu kültür ve sanat düzeyinin bir yansımasıdır. Başka bir ifadeyle, bu meslekler aslında ait oldukları toplumların ortak tarih anlayışı doğrultusunda, kültürel ve sanatsal birikimini, estetik bilincini, yaşam biçimlerini, zevklerini, inanç ve duygu dünyalarını yansıtmaktadır.

Gelişen otomasyon sisteminin oluşturduğu ekonomi ile bir yandan üretim miktarını ve ürün çeşitliliği artarken, diğer yandan üretim maliyetleri önemli ölçüde düşmüştür. Bu durum açık olarak şu şekilde de özetlenebilmektedir: Kısa sürede üretilebilen ürünler ile emek-sabır gerektiren geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin rekabetinden, soğuk ve ruhsuz “seri üretim ürün ve tasarımlar” kazançlı çıkmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde; Türk kuyum zanaati hakkında genel bilgiler, bu zanaatin gelişim süreci aktarılacaktır. Gündelik yaşamda genelde süslenmek ve şık giyinmek açısından değerlendirilen takı ürünlerinin, vitrinde görülen imgelerinin dışında temsil ettiği ilişkilerin özüne inmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; kuyumculuk bir geleneksel zanaat midir sorusuna yanıt bulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; bu mesleğin yapılış şekli ve hiyerarşik düzeni hakkında bilgi oluşturulacaktır.

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELENEKSEL ZANAATLERİN TARİHSEL GEÇMİŞİ

Türkiye'nin geçmişten günümüze doğru taşınmış olan sanat mirası; ülkenin yüz yıllar boyunca üzerinde bulunduğu ve izlerini taşıdığı medeniyetlerin etkisini de yansıtmaktadır. Geleneksel Türk zanaatlerinin gelişiminin yalnızca Türk devletlerine bağlı olamayacak kadar çeşitli ve köklü kaynaklara dayandığı, bu topraklarda daha önce kurulmuş pek çok uygarlıktan beslendiği söylenebilir.

Zanaatkarlık mesleği; genel anlamda el becerilerine dayandığı için tarih boyunca pek çok toplumda saygın bir yere sahip olmuştur. Zanaat kavramının ilk çıkışından bu zamana kadar bilinen yirmi bir zanaat bulunmaktadır. Bu zanaatlerin isimlerini aşağıda belirtelim:

- Marangozluk
- Terzilik
- Zırhçılık
- Kumaş boyayıcılığı
- Eyercilik
- Dericilik
- Örmecilik
- Çivicilik
- Şapkacılık
- Sayacılık / Ayakkabıcılık
- Kürkçülük
- Kuyum Zanaati / Kuyumculuk
- Tekerlekçilik
- Taş Ustacılığı
- Kılıç Ustacılığı
- Kilitçilik
- Demircilik
- Çömlekçilik
- Bakırcılık
- Silah Ustacılığı
- İplikçilik

1.1. Sanayi Devrimi

Sanayi Devrimi; 18. ve 19. Yy.'de Avrupa'da ortaya çıkmış, yeni buluşların üretime olan etkisi ve makineleşmiş endüstrinin doğması ile Avrupa'daki sermaye birikiminin arttırılmasına sebep olmuştur. İlk olarak Birleşik Krallık'ta ortaya çıkmış olan Sanayi Devrimi; James Wathon'un modern buhar makinesini geliştirmesiyle ivme kazanmıştır. Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'ya sıçramış ve bütün dünyaya yayılmıştır. Sanayi Devrimi (Industrial Revolution), insan ve hayvan gücüne dayalı üretim tarzından, makine gücünün hakim olduğu üretim tarzına geçiştir. Bu tarz üretim 18. yüzyılda İngiltere'de, özellikle dokuma sektöründe ortaya çıkmış, daha sonra diğer alanlara yayılmıştır. Makineye dayalı üretime geçiş ile birlikte üretimin şekli ve miktarı da artmıştır.¹

Rönesans ve Reform hareketlerinin yol açtığı özgür düşünce, bilim ve teknik alanındaki gelişmelere ortam hazırlamıştı. Coğrafi keşifler ile başlayan sömürgecilik hareketleri Avrupa'nın zenginleşmesine de olanak sağlanmış oldu. Bilimsel gelişmelerin üretim alanına uygulanması sanayi devrimini ortaya çıkardı. Sanayi Devrimi İnsanlık tarihinin ikinci önemli dönüm noktası olarak kabul edilir. Devrim ile birlikte Batı insanının hayat tarzı köklü biçimde değişirken, dünya tarihinde ilk kez nüfus artışına paralel olarak ve hayat standartındaki artışın birlikte gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle Sanayi Devrimi, nüfus artışının ekonomik büyümeyi sınırlamadığı tek başarılı örneği temsil etmektedir. Bu özelliği ile onu bir ekonomik büyüme olarak da görmek olanaklıdır. Gerçekleşen sanayi devrimi ile birlikte var olan birçok zanaat yok olmuş, yerini endüstriyel üretime bırakmıştır; diğerleri ise şekil değiştirerek değişen koşullara ayak uydurmak zorunda bırakılmıştır.²

1.1.1. Sanayi Devriminin Ticarete ve Toplumsal Yaşama Olan Etkileri

Sanayi Devrimi, ekonomik hayat içerisinde oluşturduğu büyük devrimin bir sonucu olarak, doğduğu ülke İngiltere'de sosyal gruplar içerisinde sarsıntılar oluşturmuş ve halk içerisinde birbirinden farklı sınıf ve mesleklere ayrışmalara sebep olmuştur.

Her ne kadar Sanayi Devrimi, İngiltere'de çıkan bir ekonomik değişim ve dönüşüm olsa da etkisi İngiltere sınırlarını aşan bir boyuta ulaşmıştır. Nitekim bu devrimi izleyen olaylar bütünü, bu devrimin bütün dünya üzerinde geniş ölçüde etki oluşturan bir gelişme olduğunu gösterir. Bu açıdan Sanayi Devrimi, etkisi tüm dünyada yankı uyandıran 1789 Fransız Devrimi ile karşılaştırıldığında, tarihe iz bırakmış ve etkileri günümüze kadar gelen bir gelişme olmuştur.

Endüstri Devrimi öncesi İngiltere'sinde, Ortaçağ'dan gelme bir düzen içerisinde devlet; üretimi, ticareti ve paylaşımı sıkı bir denetim içerisine almış bulunmaktaydı. Nitekim ticaretin işleyişi konusunda da iki farklı sistem uygulanmaktaydı; serbest iç ticaret vardı fakat dış ülkelerle ve sömürgelerle ticaret engelli ve bu alanda serbest

¹ Tevfik Güran, *İktisat Tarihi*, İ.Ü. Fen Fak. Dön. Serm. İşletmesi, İstanbul, 1988, s.93.

² Mesut Küçükcalay, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 1997, s. 52

teşebbüs sınırlıydı. Bu durumu dolaylı veya doğrudan etkileyecek olan bir faktör bulunmaktaydı. O da; ünlü keşifler Kristof Kolomb ve Vasco da Gama'nın yapmış oldukları coğrafi keşiflerdi. Bu keşifler sayesinde 17. ve 18. yüzyıllar içerisinde deniz aşırı ticarete önemli gelişmelere yol açılmıştır ve artık tarım önemini kaybedip yerini endüstriye bırakmıştır.

Deniz aşırı ticaretin gelişmesi ile ortaya çıkan artan mal talepleri, yeni ve geniş bir dünya pazarı ortaya çıkardı. Bunun bir sonucu olarak, her endüstri alanında yeni üretim metotları ve yeni örgütlenme biçimleri gelişmeye başlamıştır. Bu durum, Sanayi Devriminin en belirgin özelliğini, yani makineyle üretim metotlarındaki hızlı gelişimi ortaya çıkarmıştır. İmalatçılıkta daha önceleri de makine kullanıldığı olmuştur, fakat bu ayrıksı bir durumdu. Oysa Sanayi Devrimi, makineyle üretimi yaygın ve olağan üretim biçimi durumuna getirmiştir.

Endüstrinin makineleşmesi ile buhar gücünün makineye uygulanması arasında yakın bir ilişki vardır. Makinelerin daha önceleri geliştirilememesinin ana nedeni yeterli bir enerji kaynağının bulunamayışıydı. Rüzgâr "kaptisli" bir enerji kaynağıdır. Suya da her zaman güvenilemez; yazın kurur, kışın donar. Bu dönemde enerji kaynağı olarak suyun yerini buharın almış olması, daha geniş üretim birimlerinin ortaya çıkmasını sağlamış ve üretim sürecinin başlamasını sağlamıştır. Nitekim bu durum ile birlikte artık fabrikaların şehirlerden uzak olmasını ve su kaynaklarının yanında kurulmasını gerektiren zorunluluk da ortadan kalkmış oluyordu.

Bu durumun devamında gelen süreci işçilerin uzak fabrikalara nakledilmesi gerekliliğinin ortadan kalkması takip eder. Artık işçiler şehirlerde kurulan fabrikalarda toplanmaktaydılar. İngiltere tarihinin bu dönemine ait istatistikler de endüstrideki hızlı gelişmeyi ortaya koymaktadır. Bu dönemde Endüstri Devrimine koşut olarak ulaştırma alanında da bir devrim yapılmaktaydı. Ulaşım yolları ve araçlarında ortaya çıkan bu devrimin hem nedeni, hem de sonucu olarak Endüstri Devrimi görülmektedir.

18. yüzyıla ulaşıldığında, yolların geliştirilmesi işi özel şirketlere bırakılmaya başlandı. Bu şirketler, Parlamantonun verdiği yetkiyle, yeni yollar yapıp eskilerini onarıyor ve karşılığında, bunları kullananlardan geçiş parası alıyorlardı. Şirketlere kâr sağlayan bu sistemin sonucunda, İngiltere, o zamana göre çok ileri sayılan bir yol şebekesine kavuşmuştur. Parlamento 1700 - 1750 yılları arasında 400,1751 ile 1790 yılları arasında da 1600 yol yapma ve karşılığında geçiş ücreti alma yetkisi vermiştir.

1.2.Kuyum Zanaatinin Tarihsel Geçmişi

Bizans döneminde gelişmeye başlayan mücevher tasarımları devam eden süreçte Osmanlı Sultanlarının sanatı olmaya başlamıştır. Bu durumun oluşmasını sağlayan en büyük etken ise kuşkusuz Osmanlı içerisindeki çok yönlü kültür çeşitliliğiydi. Doğu-Batı kültürlerinin birleşimi ile birlikte; Rum, Ermeni, Balkan ve Kafkas kökenli sanatkarlar ile kuyumculuk alanında "İstanbul ekolü" oluşturulmaya başlanmıştır.

Dünya coğrafyasının geniş bir bölümüne etki eden Osmanlı İmparatorluğunun çok kültürlülüğü ve bunun getirmiş olduğu zenginlik, saray merkezli İstanbul'a da yansımaya başlamıştır. Kuyumculuğun Osmanlı Dönemindeki konumuna gelmesini

sağlayan en önemli etken; devşirmelerden oluşan Zergeran adlı kuyumcu bölükleri olmuştur. Sarayın için hazırlanan tasarımlar yapılırken, özel eserler de imal edilmiştir. Hacca gönderilen bu nadide mücevherler Batının da büyük hayranlığını kazanmıştır.

1.2.1. Osmanlı İmparatorluğunda Kuyumculuk Zanaati ve Gelişimi

Selçukluların yıkılmasından sonraki süreçte, İlhanlıların egemenliğine geçen Anadolu'da bir süreliğine Anadolu'nun çeşitli bölgelerini yurt edinen Türk boyları, kurdukları beylikler ile yönetimi idare etmişlerdir. 13.yüzyılın sonlarında henüz beylik olan Osmanlı ile Bizans arasındaki yoğun ilişkinin değiştiği ve Bizans'ın topraklarını ele geçiren Osmanlı beyliğinin gelişerek devlet hâline geldiği görülür. 1453 yılındaki fetih ile birlikte yıkılan Bizans yani Doğu Roma İmparatorluğu sonrası Ortaçağın sona erdiği, Yeni Çağ'ın başladığı dönem başlamıştır. Artık bir imparatorluk olan Osmanlı Devletinde sanatın işlenme şekli de farklılık göstermeye başlar.

Yapılan araştırmalarda imparatorluk sanatını asıl yönetenlerin saray teşkilatı olduğu görülür. Ehli Hiref olarak adlandırılan bu teşkilatta, bölükler hâlinde faaliyet gösteren, nakkaş, çinici, ağaç ve fildişi oymacı, kumaş ve deri üreticileri, mimar, hattat, silah yapımcılarının yanı sıra kuyumcu ustaları da bulunmaktaydı. Bu teşkilat mensuplarının ürettiği modeller saraydan dışarı çıkıp, ülke içine yayılarak Osmanlı sanatının bütünlüğünü sağlıyordu. Tüm bu sanatlar içerisinde ise kuyumculuğun padişahlar tarafından daha çok benimsendiği görülmektedir. Bunu 25 padişahın bu alanda çalışmalar yapmalarından anlamak mümkündür. Osmanlı saray takıları arasında sorguç, hotoz, zülüflük, saç bağı, gerdanlık, iğne, çelenk, küpe, bilezik, yüzük, mühür, zehğir, hâlhâl, pazubend, düğme, kemer, zincir, saat, köstek, kemer ve kemer tokası gibi modeller ve ürünler yer almıştır.

Yapılan tarihi araştırmalarda kuyumculuk zanaatinin eğitimi sadece İstanbul düzeyinde kalmamış, Anadolu'nun tüm çevrelerine yayılmıştır. Kuşkusuz burada da en büyük etkenin Osmanlı padişahlarının ve saray kadınlarının bu zanaate ilgisi göstermek yanlış olmayacaktır. Trabzon, Samsun, Sivas, Van, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Midyat, Şam, Hâlep, Kıbrıs ve Rumeli Prizren'de bulunan bu kuyumculuk atölyelerinde yetişip, ustalaşan kuyumcuların zaman içerisinde saray için çalışmak üzere başkente getirildikleri, yine Yavuz Sultan Selim döneminde İran seferinden sonraki süreçte Tebriz ve Heratlı ustaların sarayda çalıştırıldıkları görülmüştür.

Osmanlıda var olan çok çeşitli kültürlülük kuyumculuk alanına da yansımış, Müslüman ustaların yanı sıra Ermeni, Çerkez, Rus, Arnavut, Gürcü ve Üsküplü kuyumcular da sarayda hizmet vermişlerdir. Saray kadınlarının daha çok tercih ettiği ve kullanımının arttığı dönemlerde mücevher ticaretini daha çok Museviler yapmıştır.

Takılar ve altından yapılmış eşyalar üzerindeki yuvalara, renkli taşların kaboşan adı verilen yalın ve doğala yakın formlarda yerleştirildiği yine bu dönemde görülür.

Zamanla taş işlemeciliğindeki gelişmeye bağlı olarak istenilen şekle göre kesilmiş taşlar takılar üzerinde tercih edilmiştir.

1.2.2.Kuyum Zanaatinin Ortaya Çıkışı

Günümüzden yaklaşık 35 bin yıl öncesine dayanan bu ürünlerin ilk kullanılış amaçları bugünkü kullanılış amaçlarından oldukça farklıydı. Bunun sebebini anlamak bu ilk takıların kullanılış amaçlarına bakmakla mümkün olacaktır. Zira bu ilk takılar kullanılış amaçları gereği dinsel ve büyüsel anlamlar taşımaktaydılar. Kabile simgeleri olarak da kullanılan bu takılar için kullanılan malzemeler; deniz kabukları, hayvan dişleri ve yumuşak taşlar olmuştur. İlk maden takılar ile karşılaşılma süreci ise tarım ve hayvancılığın başladığı yerleşik kültürlerin ortaya çıktığı çağda başlar.7 bin yıl öncesine dayanan bu ürünlerin yapımında kullanılan doğal, saf kurşunlar soğuk dövme teknikleriyle işlenmekteydi. Yine bu dönemde; apetik, florit ve obsidyen gibi renkli taşların cilalanarak ve parlatılarak boncuk formuna getirilip kullanıldığını görmekteyiz.

1.2.3. Altın ve Gümüş Madenlerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişme Süreçleri

M.Ö. 4 bin yılı dolaylarında İran, Akdeniz kıyı şeridi, Mezopotamya ve Mısır'ın bulunduğu bölgelerde altın ve gümüş madenlerinin ilk örnekleri gözlenmiştir. “Verimli hilal” olarak da tanımlanan bu bölge tarım ürünleri bakımından bereketli bir bölgedir, ancak hammadde kaynakları açısından kuraktır. Bu kuraklık, Mezopotamyalı tüccarların alışveriş için Anadolu'ya gelerek koloniler kurması; buralardan bakır, gümüş, altın Afganistan'dan ise kalay getirmesine düzen oluşturmuştur.

Anadolu Uygarlıklarında takı ürünlerinin, iki kültürün etkisi altında kaldığı görülür. 2. bin yılın başlarına denk gelen Asur Ticaret Kolonileri döneminde, Anadolu kültürü Kuzey Suriye ve Mezopotamya'nın yoğun etkisi altında kalmıştır. Bu etkilenmenin oluşturduğu yeni sentez ile takıların form ve bezemelerinde de kendini gösterdiğini görürüz.

Örneklerinin Kültepe Kaniş'te görüldüğü bu ürünler genellikle mezarlarda bulunan altın ve gümüşten, delikli deliksiz başlı iğnelerden, küpe, yüzük, figürin, idol ve yarım ay şeklinde gerdançeler olarak kendisine yer buluyor.

Hititlerden günümüze; altın, bronzdan muska (amulet) olarak kullanıldığı arka yüzlerindeki halkalara dayanılarak söylenen tanrı ve hayvan heykelciklerinin ulaştığı görülüyor. Bu maden heykelciklerin, büyük boy tanrı heykellerinin birer kopyası oldukları, düşünülmekte.

Bu takıların günümüzde ortaya çıkışı ise yapılan teknik ve arazi çalışmaları sonucunda olmuştur. Kuyumculuk teknikleri olarak kullanılan teknikler, Mısır ve Mezopotamya orijinli olarak çıkmış ve bütün Akdeniz çevresine ve Avrupa içlerine doğru yayılmıştır.

1.2.4. Kuyum Zanaatinin Günümüzdeki Durumu

Günümüz ticaret sisteminde etkili olan güç kapitalist sistemdir. Bu sisteme göre şekillenen ticaret sülkölasyonu, müşterinin ya da bir başka deyişle tüketicinin zevklerine göre şekillenir kimi zaman da buna şekil verir. Geçmiş zamanın zanaati olarak görülen fakat günümüzde zanaat olmaktan çıkıp bir ticaret işine dönüşen kuyumculuk da bu durumdan nasibini almıştır. Günümüzde şekillenmeye başlayan arz-talep ilişkisi ile kullanıcının isteği doğrultusundan yeni tasarımlar üretilmeye başlanmış, bu durum el yapımı işlere olan isteği ve beğeniyi azaltıp sanayi işinin artmasına sebebiyet vermiştir.

Max Weber'e göre kapitalizmin ortaya çıkışındaki önemli unsur Protestan ahlakıdır. Bu ahlak anlayışı içinde kazanmak, insanın yaşamının bir amacıdır; maddi yaşam gereksinimlerini karşılayacak bir araç değildir. Çalışmanın sonucunda elde edilen kazanç, çalışmaya yapılan vurgunun yerini almıştır ancak Weber için iyi gözle bakılmayan kazanma hırsı topluma kapitalist ruh ile birlikte gelmekteydi. Ortaçağ loncalarının düzenlemiş olduğu kurallarla üretimi sürdüren zanaatkârlar için feodal üretim ilişkilerinin dönüşmeye başladığı dönem atölyelerdeki işlerin daha geniş mekânlarda yürütülmeye başlanmasını sağlamıştır. Zanaatkârın işçileşme sürecinde işin bütününden kopuş, manüfaktür üretim ile başlamıştır. Manüfaktür üretim ile başlayan işçileşme ve vasıfsızlaşma süreci fabrikalarda makineli üretimde devam etmiştir.

Tüm bu görüş ve değer yargılarından çıkarılacak sonuç ile denilebilir ki; günümüz kapitalist sisteminde oluşturulan değer yargıları, insanların beğeni algısıyla ortak ilerlemektedir ve ürünlerin tasarımı, ticareti ve işlenişi bu beğeni algısı üzerinden ilerler. Sanayi Devriminin ardından gelen süreç ile büyümeye başlayan fabrikalaşma sisteminin oluşturduğu imitasyon, işçiliğin az olduğu ürünlerde insan gücü kullanımında azalmayı ortaya çıkarmış ve bu sisteme göre şekillenen ticaret sirkölasyonu, müşterinin ya da bir başka deyişle tüketicinin zevklerine göre şekillenmeye başlamıştır.

1.2.5.Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Önemi

Bu konuya bir başlık açılabilmesi için öncelikle toplumsal yaşamda kadının değeri konusuna da değinmek gerekir. Nitekim kapitalizm ile şekillenen süreçte özellikle kadının tüketicinin rol modeli olduğu önemli ticaret alanlarından biri de değerli madenlerdir.

Altın ve gümüşün işleniş biçiminden, günlük hayatta kullanım yerlerine kadar büyük bir değişim ve evre gösteren bu alanda dikkat çekici unsur kadın tüketicinin zevk ve öngörüleridir. Olmuştur demek mümkündür.

Osmanlı saray kadınlarının süs ve gösteriş amaçlı kullandıkları bu değerli madenler, gelişen toplum ile birlikte sadece takı ve süs değil, ev eşyaları hatta giyim alanında etkisini göstermeye başlamıştır. Bu durum akabinde toplumsal yaşamdaki ekonomik etkileri açısından bir alt başlık açılmasını da mümkün kılar.

1.2.5.1.Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Ekonomik Olarak Önemi

Sanayi Devrimi ve fabrikalaşma sistemi ile gelişen süreçte altın ve gümüşün işleniş biçiminden, günlük hayatta kullanım yerlerine kadar büyük bir değişim ve evre gösterilmiştir. Bundaki en temel etken ise zanaatkârlık sisteminin kendi içerisinde yaşadığı değişimdir. Bu yeni koşullar içinde zanaatkârlık; işin bütününe hâkim olma, kafa ve kol emeğinin koordineli işletilebilmesi ve sunduğu özerklik ile farklılık göstermeye başlamıştır. Bu durum, zanaatkarlık içerisinde yer alan meslek gruplarının ekonomik olarak değerinde de değişimler görülmesine olanak sağlamıştır.

Makineliliğe üretime tümüyle bir alternatif sunulmaması da halen daha etkisini sürdüren zanaatkârlığa duyulan ilginin ardında pek çok farklı neden bulunur. Bu nedenler iki grupta toplanabilir ve altın, gümüş gibi değerli madenlerin toplumsal yaşamdaki ekonomik önemlerine de bir neden olarak gösterilebilir. Buna göre;

- Kültürel, toplumsal ve ekonomik: Küreselleşmenin etkileriyle şekillenen dünya düzeni üzerinde oluşan benzer piyasa koşulları, benzer kültürlerin oluşmasına neden olur ve yerel kültürlerin azalmasına neden olur. Bu bağlamda benzer ve ortak ilgiler oluşur ve etkili olduğu zanaatin ekonomik anlamda değerinin artmasına zemin oluşturur.
- Tektiplilik: Kültürel çeşitliliğin karşısında pek çok ulusal ve uluslararası örgüt tarafından endişe verici olarak nitelendirilmiş olan bu gerçek, hayatın her alanında benzer sülkölasyonların oluşmasına sebebiyet olmuştur.
- Kültürel, toplumsal ve ekonomik: Küreselleşmenin etkileriyle şekillenen dünya düzeni üzerinde oluşan benzer piyasa koşulları, benzer kültürlerin oluşmasına neden olur ve yerel kültürlerin azalmasına neden olur. Bu bağlamda benzer ve ortak ilgiler oluşur ve etkili olduğu zanaatin ekonomik anlamda değerinin artmasına zemin oluşturur.

- Tektiplilik: Kültürel çeşitliliğin karşısında pek çok ulusal ve uluslararası örgüt tarafından endişe verici olarak nitelendirilmiş olan bu gerçek, hayatın her alanında benzer sülkölasyonların oluşmasına sebebiyet olmuştur.

Bu durumun engel olduğu olumsuz etkilerin önüne geçebilmek için yapılan çalışmaların arasında UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi de bulunur. Bu sözleşmede, el sanatları geleneğini somut olmayan kültürel miras kapsamına alınarak, korunması gerektiğine işaret edilmiştir.

Kültürel çeşitlilik açısından zanaatkârlığa duyulan ilginin dışında, el emeği ürünlerin tüketiminin postmodern toplumda yeni tüketim alışkanlıkları içinde değer kazanması, zanaatkârlığa olan ilginin ikinci ayağını oluşturmaktadır. Zanaatkârın elinden çıkan estetik değere sahip el emeği ürünlerin, bireylerin toplum içinde birbirleri ile kurdukları iletişimin yeni araçları haline gelmesi, zanaat ürünlerinin kültürel ürünler olması özelliğine yeni özellikler eklemiştir.

Bu yeni dönemde zanaat ürünleri, standart olmayan, kendine özgü dokusu ile statü nesneleri haline gelmiş, postmodernizmin eski kültürleri harmanlayan yapısı içinde moda olmuştur. Zanaat ürünleri tüketiminin moda olması toplumsal bir durumu ifade ederken, bu modaya ilişkin talebin karşılanması noktasında konu ekonomik bir nitelik de kazanmaktadır.³

1.2.5.2. Toplumsal Yaşamda Değerli Madenlerin (Altın – Gümüş) Sosyo-Kültürel Olarak Önemi

Üretim ve tüketim kavramları ile birlikte toplumun arz – talep ilişkisi doğru orantılı bir şekilde işlemektedir. Bu durum bir noktada paranın iki yüzü olarak algılanabilir. Bu kanıya iki yol ile varılır.

- İhtiyaçların karşılanması amacı ile bakıldığında tüketim, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur.
- Nesnelere sembolik anlamlar yüklenmesi amacı ile bakıldığında, temel ihtiyaçların ötesinde nesnelerin tüketimi de geçmişten günümüze varlık göstermiş, eski bir gelenek olarak değerlendirilebilecektir.

Günümüz gelişmiş kapitalist toplumlarında bir niteleme biçimi olarak kullanılan tüketim toplumu; üretimden soyutlanmış bir toplumu değil aksine, tüketime daha fazla değer veren bir toplumu ifade eder. Tüketim toplumu ifadesi günümüz toplumlarını niteleyen yeni bir kavram olarak ele alınmakla birlikte tüketime ilişkin ilk çalışmalar ise günümüzden çok önce tartışmaya açılmıştır. Daniel Miller, bu konuyu şöyle açıklar; nesnelerin anlamları her zaman kültürel sembolik sistemlerin içinde yatmaktadır. Tüketim kavramı ile toplumsal bir iletişim kurulduğunda; özellikle zanaat ürünlerinin el emeği içerdikleri ölçüde talep gördükleri görülür.

³ Elif Tuğba Doğan, Zanaatkârlığın Günümüzde Yeniden Yorumlanması: Yeni Zanaatkârlık mı?, Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Blm., Ankara, 2012, s.78.

Bu duruma örnek olarak; el işçiliği ürünler halı, ipekli dokuma, porselen ve camın makine üretimine tercih edilmesi geçmişten günümüze gözlemlenen bir durumdur. Tüketici talebini karşılayacak üretim için günümüzde zanaatların yeniden canlandırılması, bu canlılığın korunması için de yeni kuşaklara geçmişin geleneksel uygulamalarının aktarılması gerekmektedir⁴.

Bir zanaatın edinilmesinde ve bu alanda usta sıfatına erişilebilmesi için belirli bir eğitim sürecinden geçilmesi gerekir. Zaman kavramının öne çıktığı bu noktada özellikle kuyumculuk alanı baz alındığında bireye bir zanaatı nasıl kazandırılacağı sorusuna yanıt, ancak eğitimin devreye girmesi ile mümkün olabilir.

Küçük yaşta bir ustanın yanına verilen bir çırak, (günümüz toplumunda bu durum yaş olarak ilkokul seviyesini bulmaktadır) küçük bir atölyenin içinde ustasını gözlemleyerek, taklit edip istenilen işleri yerine getirdiğinde öğrenme sürecinde ilerler ve bir zanaat sahibi olur. Bir zanaat de kalfalık ve ustalık sıfatına erişilebilmesi için, kendisini yetiştiren ustasından buna uygun olduğuna dair bir onay alması gerekir. Nitekim kuyumculuk zanaatinin işleyişinde de bu yöntem etkilidir. Bu alanda çırak yetiştirirken küçük yaştan itibaren atölye eğitiminin alınmış olması önemli bir etken olarak görülmektedir.

Altın ve gümüşe olan ilgi ve alakanın süs ve tasarıma kayması, değerli madenlerin ekonomik açıdan değiştiği gibi sosyolojik ve kültürel açıdan da değer değişimine uğramasına sebep olur. Geçmişten günümüze doğru süre gelen çırak – usta ilişkisi de bu bağlamda değişim gösterir ve zanaatin devam etme sürecini etkiler. Tüm açı ve bağlamlara bağlı kalınarak denilebilir ki; bir zanaat olarak değerli madenler ve bunların işleniş biçimleri, günümüz sosyo-kültürel yapısında üretim ve tüketim kavramlarının tüketiciyle olan ekseninde ilerler. Tüketicinin bu madenleri kullanma ve arz – talep ilişkisi, altın ve gümüşün de sosyo-kültürel açıdan değer ve önemini belirler.

⁴ Daniel Miller, Modernity – An Ethnographic Approach: Dualism and mass consumption in Trinidad, Oxford Press, 1994, s. 415.

2. KUYUMCULUK ZANAATİNİN ÖNEMİ

Kuyumculuk zanaati kelime anlamı olarak şu şekilde tanımlanır: Altının yanı sıra diğer değerli metal ve taşların usta eller ile işlenerek takı veya yatırım aracı olarak kullanılan eserlere dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Altın ve diğer değerli taşların işlenmesiyle ortaya çıkan bu ürünlerin ticareti ise kuyumculuk adı altında gerçekleşmektedir. Bu tanıma bağlı olarak kuyumculuk zanaati hakkında şu sonuçlara varılması mümkündür:

- Kuyumculuk; arz-talep ilişkisine bağlı olarak ilerleyen bir ticaret şekline dönüşmüştür.
- Altın ve diğer madeni ürünlerin kullanım şekli, tüketim ve beğeni amacına hizmet eder bir araç durumuna gelmiştir.

Günümüz kuyumculuk zanaatine bu iki başlık altında bakıldığında, önem açısından hangi noktada olduğunu görebilmek mümkündür. Buna göre; kuyumculuk zanaati için önemli olan noktalar beceri ve özveridir. Bu sebeple; günümüzde de devam eden usta-çırak ilişkisinin yanı sıra çeşitli liseler ve üniversitelerde kuyumculuk adına eğitimler verilmekte ve bu alan akademik boyuta yükseltilmektedir. Kuyumculuğu profesyonel bir meslek olarak sürdüren kişiler bu alandaki uzmanlıklarını artık sadece usta-çırak ilişkisi üzerinde değil akademik takı tasarım eğitimi seviyesinde tutmaktadır. Bu durum kuyumculuğun toplumsal ve ekonomik açıdan daha geniş bir yelpazeye yayıldığı ve bu alanda çalışmaların olduğunu göstermekle birlikte, bu gibi eğitimler sayesinde sektörde daha bilinçli kişiler yer alarak kuyumculuk sektörüne canlılık kazandırılmaktadır.

2.1.Toplumsal İhtiyaçlar Bağlamında Kuyumculuk Zanaatinin Önemi

Türkiye’de kuyumculuk sektörü, 2000’li yıllar ile birlikte toplumsal ihtiyaçlar üzerinden ilerleyen bir iş kolu halini almıştır. Altını işleyip mücevher olarak satan ülkeler arasında öncü olmaya başlayan ve özellikle altın imalatında İtalya ile başa baş mücadele etmeye başlayan bir ülke olan Türkiye bugün, mücevher sektörünün başarısının arkasındaki en önemli kaynakları içerisinde bulundurmaktadır. Türkiye’nin çok katmanlı kültür mirasının bir uzantısı olan değerli madenler üzerindeki bu işleme becerisinin temel sebebi; var olan bu yapının tasarımlara ve işçiliğe yansıtılıyor olmasıdır. Dünden bu zamana kadar topluma yansıtılan kuyumculuğun ‘İstanbul İşi’ olarak tanımlandığı görülmektedir. Bundaki temel sebep, kuyumculuk geleneğinin Kapalıçarşı ile özdeşleştirilmiş olmasıdır.

Kapalıçarşı, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana varlığını sürdürmüş bir ticaret pazarı olmuştur. Saray dışındaki ustalığın ana merkezi olarak görülen bu pazar, toplumun çok çeşitliliğini yansıtan en önemli alanlardan biridir. Çeşitli yörelerden gelen ustaları içerisinde barındıran Kapalıçarşı ve etrafındaki hanlarda, saray dışında hayat bulan ya da diğer bir tanımlama ile toplumu yansıtan kuyumculuk geleneğinin temsilleri yer alır.

Ustadan çırağa aktarılan üretim geleneği iktisadi ve toplumsal dönüşümden doğrudan etkilenmiştir ve bu durum zanaat geleneğinin çözülmesine zemin hazırlamıştır. Toplumsal değer ve ihtiyaçların yansıtılmasından oldukça uzak ilerleyen bu süreçlere bakıldığında; '80 öncesinde toplumsal ihtiyaç ve beğenilerin ön planda tutulduğu bir toplumsal yansıyış, '80 ve sonrasında ise endüstriyel çalışmaların daha ön planda tutulduğu görülür. 2000 ve sonrası dönem ise her iki durumun birleştirilmesiyle ortaya çıkan ürünleri sunar. Denilebilir ki; günümüz kuyumculuk ürünlerinde ve örneklerinde, toplumsal ihtiyaçlar zevk ve arz-talep doğrultusunda ele alınıp, endüstriyel bir ürün sunulmaktadır.

2.2. Kültürel Yaşamın Ritüelleri Bağlamında Kuyumculuk Zanaatinin Önemi

Kuyumculuk kelime anlamı bakımından değerli- değersiz-metal olmayan hammaddeyi işlemek suretiyle sanat eseri yapmaya yönelik faaliyetlerin bir bütünüdür. Tarihi sülkülasyonu açısından bakıldığında, temeli M.Ö. 4000 yılına kadar dayanan bu zanaatin ilk örnekleri Anadolu, Trakya ve Mezopotamya bölgelerinde bulunur.

Kuyumculukta ve takı yapımında kullanılan birçok taş bu dönemlerden günümüze kadarlık süreçte kullanılmıştır ve kullanılmaya devam edilmektedir. Bu taşları iki sınıfa ayırmak mümkün olacaktır:

- Değerli taşlar
- Yarı değerli taşlar

Kıymetli taşlar olarak da tanımlanan bu taşların en önemli özellikleri ise, elde edilmelerindeki zorluk ve nadirliktir. Kullanıldıkları dönemin toplumsal ve kültürel ritüellerine göre işlenen bu taşlar için dönemin kültürel ritüellerini yansıtıyor demek mümkündür. Süs taşları denildiğinde doğal kökenli taşlar kastedilir fakat süs taşı kavramı; mercan, kehribar, inci gibi organik materyalleri ve sentetik-imitasyonları içerisinde barındırır. Dünyada kıymetli ve yarı kıymetli taşlara olan ilgi, yükselen hayat standartları ve artan tüketim talebine paralel olarak devamlı olarak değişiklik göstermektedir. Yarı değerli taşların kuyumculukta iki ana işlevi bulunur:

- Altın ve gümüş takılarda yüzük taşı ve taş kakma olarak kullanmak.
- Ziyetten ayrı olarak boncuk, gerdanlık sarkaçları, mühür, yüzük ve bazen de bilezik yapımında kullanılması.

Bu taşların süsleyici unsur olmasının yanında kendilerine ait belirli güçlerinin olduğuna ve çeşitli noktalara iyi geldiklerine inanılır. Bu durum, kültürel yaşamı oluşturan insan davranışları ve tutumlarının bir yansıması olarak görülebilir. İnsanların yaşamlarını kolaylaştırabilmek için gösterdikleri çaba, takı yapımında da kendini göstermiş, boncuktan yapılan kolyeler ve bilezikler gibi taş ve kemikten yapılmış takılarda hızlı bir gelişim göstermiştir. Çağın günden güne değişmesi takı tasarımlarının artmasını ve değişiklik göstermesini sağlamıştır. Takı ürünlerinin değişiminde, artan nüfus ile birlikte gelen köylerden kentleşmeye geçiş ve bununla bir değişen kültürel ve toplumsal yaşam da etkili olmuştur. Kentleşme aşaması da ihtiyaçların arttığı ve çeşitlendiği bir dönemdir. Değerli maden altın ve taş boncuk süslemeli kolyelerin çağın kültür düzeyini ve estetiğini en üst düzeyde yansıttığı bilinmektedir.

2.3. Kuyumculuk Zanaati İçerisinde Hiyerarşik Yapı

Kuyumculuk zanaati, bir meslek olarak atölyede öğrenilen ve belirli eğitimlerden geçilerek yapılan bir iştir. Bu mesleği icra edilmesinde belirli iş bölümleri ve statüler oluşur. Bu statüler 3 kola ayrılır.

Buna göre;

- **Usta:** Usta kelimesi, bir zanaatı bütün incelikleriyle, gereği gibi öğrenmiş olan ve onu kendi başına uygulayabilen, yapabilen kimse anlamını taşır. Kuyumculuk zanaatinde usta sıfatındaki kişi, hem bu işin karar mercii hem de öğreticisidir.
- **Kalfa:** Temelde ustanın yetiştirdiği ve eğitim süreci bitince kalfalık yapmaya başlayan kişidir. Ustası ve bir alt statüdeki çırağın orta yerinde kalır ve ustasının verdiği işleri çırak ile birlikte yürütmeye, ona bir şeyler öğretmeye çalışır.
- **Çırak:** Atölye sisteminde öğrenci olarak da nitelendirilebilecek olan çıraklar, hem mesleği öğrenirler hem de kalfa ve ustasının verdikleri ödevleri yerine getirirler. Kuyumculuk hiyerarşisinin son basamağı çıraklıktan oluşur.

3. ÇEKİM ÖNCESİ SÜREÇ

3.1.Öykünün Ortaya Çıkışı

Süleyman KÖŞGER, kuyumculuk zanaatine 12 yaşında başlamış bir ustadır. Babası onun okumasını ne kadar istese de, bu mesleğe gönül vermiş ve okulu bırakmıştır.

Çırak olarak başladığı meslek hayatında ustalık statüsüne yükselen Süleyman KÖŞGER, Eyüp Sultan ilçesinin de ilk kuyumcu tamircisi olmuştur.

Bu alanıyla tanınan, sayısını bilmediği kadar çok çırak yetiştirip mesleğe kazandıran KÖŞGER, dergilere de röportajlar vermiştir.

Bugün mesleğini daha geri planda sürdüren Süleyman KÖŞGER, hem altın hem de gümüş alanında kendi tasarımlarını yapmaya devam ediyor.

Onun bu hikayesini, yetiştirdiği çırakları ile birlikte yansıtmayı ve onun gözünden mesleğin geldiği noktayı değerlendirmek amacıyla bu hikaye ortaya çıkmıştır.

3.2.Sinopsis

Süleyman KÖŞGER, bugün halen daha varlığını sürdürmeye devam eden kuyumculuk zanaatine gönül vermiş bir ustadır. Eğitim hayatını bile noktalama derecesinde çok sevdiği bu mesleği Eyüp Sultan'a taşıyan ve bu alanda bir ilk olan kişidir.

Yaşadığı tüm zorluklara rağmen bu mesleği bırakmayan Süleyman KÖŞGER ve yanında yetişmiş olan Hasan ŞAHİN ve Fikret AKPINAR'ın, birlikte sürdürdükleri bu mesleğin ve geldikleri son aşamayı deneyimleri ve öngörülerini ile aktarılması.

3.3.Tretman

Eyüp Sultan semtinde insanlar bir meydanda alışveriş yapmaktadırlar. Bir kolyenin yapımında kullanılacak olan yazının kesimi görürüz. Konuşmacı Fikret Akpınar ile ilk sözlü tarih başlar. Konuşmalar üzerine yaptığı iş ve kolye yapımı ile ilgili belge görüntüler insert edilir.

Sonraki sözlü tarihe bir kolyenin yapım süreciyle devam edilir. İkinci konuşmacı Hasan Şahin ile bu bölüm başlar. Konuşmalarının üzerine yaptığı iş ve kolye yapımı ile ilgili insert görüntüler girer.

Söyleşi bitimden kolyenin tamamlanmış hali görülür ve üçüncü kişi, Süleyman Köşger ile sözlü tarih başlar. Süleyman Köşger kendi meslek deneyimlerini aktarır ve konuşmasına uygun olan insert görüntüler fonda devam eder. Film kuyumcu görüntüleri ve insan görüntülerinden oluşan bir çevrilme hareketiyle son bulur.

3.4.Röportajlar

Fikret AKPINAR

Soru: Mesleğe nasıl başladınız?

Cevap: 1974 yılında okulu bitirdikten sonra amcamın yanına yaz tatillerinde çalışmak üzere gittim. Hem okudum liseye kadar, hem de çalışmaya devam ettim. Daha sonra lise çağlarında, biliyorsunuz '80 öncesi biraz da karışık ve okulu bırakıp bu mesleğe yöneldim. İşimi seviyorum ve o günlerden bu zamana mesleğimi devam ettirdim.

Soru: Geçmiş yıllar ve bugünkü zamanda kuyumculuğun geldiği nokta nasıl?

Cevap: O yıllarda işler daha çok elle yapılırdı ve sanatkar çoktu. Ama bugüne geldiğimiz de teknolojiyle karşılaştık ve bu teknolojinin getirisi birçok alanda ustalığı kaldırdı tabii ki. El işçiliğiyle yapılan işler azaldı ve o eski ustalar kalmadı. Birçok meslek ortadan kalktı. Mesela Kakmacılık, el öle dövme ciliktir bu. El ile yapılan işçiliklerimiz bugün hemen hemen bitmeyle yüz yüze geldi. Bugün artık teknolojiyle birlikte makineleşme ve onun getirdiği hızlı ve seri bir üretim var.

Soru: Türkiye'nin altın üretimi konusundaki konumu geçmişe oranla ne durumdadır?

Cevap: Bugün dünyada altın üretiminde İtalya ile başa baş mücadele eden bir Türkiye var. Ürünlerimiz tüm dünyaya ihraç ediliyor. Geçmişe oranla da en büyük fark bu.

Soru: Bu mesleği halen daha sürdürüyor olmanızdaki sebep nedir?

Cevap: Hayat devam ediyor ve siz geçiminizi sağlamak için sürekli çalışmak zorundasınız. Belirli bir hayat standartı var bunu yakalamak için çalışmak zorundasınız ama tabii ki işimizi de çok seviyoruz.

Soru: Bu mesleğin olumsuz yönü nedir?

Cevap: Bizim yaptığımız iş ağırlıklı olarak kuyumcularla çalışmak. Onların ağırlıklı olarak tamirat işlerini yapıyoruz bu sebeple bizim mesleğimiz hiçbir zaman yok olmaz ancak mesleğimizin olumsuz yönü artık çıraklık eğitiminin kalmayışı. Eskiden bir yoğunluk olurdu hatta öyle ki biz o yoğunluktan sadece birkaç çocuğu kabul edebilirdik ama şimdi çırak arıyorsunuz, çırak bulamıyorsunuz. Bulsanız da bir şeyler öğrenmek niyetiyle gelen çocuk sayısı hemen hemen yok denecek kadar az. İşimizin şu anki çıkmazı bu.

Hasan ŞAHİN

Soru: Mesleğe nasıl başladınız?

Cevap: Yaklaşık 30 yıl önce çıraklık yaparak başladım. Açıkçası o dönemlerde seçme gibi bir şansınız yoktu, ailelerimiz sanat öğrenelim düşüncesiyle bizleri atölyelere bıraktılar. Bizler de mesleğimizi sevdik ve ekmegimizi bu işten çıkartıyoruz.

Soru: Geçmiş yıllar ve bugünkü zamanda kuyumculuğun geldiği nokta nasıl?

Cevap: Yıllar geçti tabii. Eskiden el sanatına daha dayalı bir meslekti, şimdi teknolojinin ilerlemesi ile birlikte el sanatları biraz daha kalktı. Bu yüzden şimdi biraz daha teknolojik çalışıyoruz.

Soru: Bu mesleği halen daha sürdürüyor olmanızdaki sebep nedir?

Cevap: Öncelikle ekmegi bu işten kazanıyorum. Hayatımı bununla idame ettiriyorum. Belki de el sanatlarına daha yatkın olduğumu bildiğimden dolayı isteyerek olmasa da bu alanı seçtim.

Soru: Yaptığınız işin bir geleceği olduğunu düşünüyor musunuz?

Cevap: Tabii ki bir geleceği var. Ama meslekteki sıkıntımız şu; meslekte gelecek var fakat yeni nesil bu işe çok düşkün değil. Eğer düşkün olan bir nesil olursa bu meslek çok daha iyi yerlere gelebilir ve parlayabilir.

Süleyman KÖŞGER

Soru: Mesleğe nasıl başladınız?

Cevap: Mesleğe çıraklık yaparak başladım. Bir arkadaşımın beni bir atölyeye götürmesiyle mesleğe başlamış oldum. Çok hevesim vardı, bir kere kuyumcu olacaksın meslek öğreniyorsun.

Soru: Geçmiş yıllar ve bugünkü zamanda kuyumculuğun geldiği nokta nasıl?

Cevap: Aralarında dünya kadar fark var. Bir kere teknoloji var, her şeyi teknolojiye göre yapıyorsunuz. Lazer ile isim kolye yapıyoruz artık. Bizim çalıştığımız dönemlerde el işçiliği vardı. Döküm makineleri çıktıktan sonra teknoloji de bu alanda ilerlemeye başladı.

Soru: Bu mesleğin olumsuz yönü nedir?

Cevap: Aksine her şey daha da güzel oldu. Hiçbir zorluk çekilmiyor. Deyim yerindeyse alet iş yapar, el övünür. Her alanda bir alet var artık.

Soru: Bu mesleği halen daha sürdürüyor olmanızdaki sebep nedir?

Cevap: Bu sevgiden ileri geliyor. Bu bir aşk, bağımlılık. Benim çok meslektaşlarım var, gece evlerinde durmuyorlar sabah olsa da işe gitsem diyorlar. Bu işte bir tutkudur.

Soru: Mesleğin bir geleceğin olduğuna inanıyor musunuz?

Cevap: Her işin bir geleceği var, elbette bunun da var. Yeter ki çocuklar bu mesleğe heves etsin.

Final çarşı içerisinde gezen insan görüntüleriyle biter.

3.5.Karakter/Mekan Analizi

3.5.1.Karakter Analizi

Belgesel proje içerisinde, 3 ayrı isim ile görüşüldü. Bu isimler kendi alanlarında bir yerlere gelmiş ve çırak yetiştirir pozisyona erişmiş kişilerdir.

Süleyman KÖŞGER, yaptığı alanda Eyüp Sultan ilçesinin ilk kuyumcu tamircisi ve bu zanaati getiren kişi olmuştur. Yanında çalıştırdığı kişiler şu anda bu mesleği yürütmekte olup, kendisi aynı zamanda medya, sanat vb. alanlarda da tanınmış pek çok kişiyle iletişim haline geçmiş ve dostluklar kurmuştur.

Alanında elde ettiği bilgi ve deneyim ile mütevaziliğini daima korumuş, izlenimleriyle bu mesleğin geleceğinin daima var olduğuna olan inancını yansıtmıştır.

Fikret AKPINAR, eski çırağı şimdiki ortağı ile yürüttüğü işinde çırak yetiştirme geleneğini halen daha sürdürmektedir. Zanaatin kalan son geleneklerini teknolojiden kopmadan sürdürmeye devam etmektedir.

Bu mesleğin geleceği olduğuna inanmakla birlikte yeni neslin bu alana pek de ilgi duymamasından dolayı şikayetçi olduğunu ifadelerinde belli etmektedir.

Hasan ŞAHİN, ustası ile birlikte yürüttüğü bu işi devam ettiren kalfalardandır. Bu geleneği sürdürürken mesleği sevdiğini ve bir ilgisi olduğunu belirtmekle birlikte o da ustası gibi yeni neslin bu mesleğe ilgi duymamasından şikayetçidir.

3.5.2.Kişi/Mekan Dökümü

Kişi Dökümleri

- Süleyman KÖŞGER – Kuyumcu Ustası ve Dükkan Sahibi
- Fikret AKPINAR – Kuyumcu Ustası
- Hasan ŞAHİN – Kuyumcu Ustası / Kalfa

Mekan Dökümü

- Atölye
- Eyüp Sultan Meydan
- Çarşı

3.5.3.Mekan Analizi

- Mekanlar röportaj yapılan kişilerin çalışma alanları olarak belirlenmiştir. Süleyman KÖŞGER, Fikret AKPINAR ve Hasan ŞAHİN ile işlerini yürüttükleri atölye de çekim yapılmıştır.
- Vatandaş ve kuyumcu dükkanlarının çekimleri için Eyüp Sultan meydanı ve çarşısı kullanılmıştır.

4. ÇEKİM SÜRECİ

4.1. Yapım Süreci

4.2. Film Prodüksiyon Listesi

4.2.1. Başlıca Işık Malzemeleri

Belgesel filmin çekimleri sırasında doğal ışık kaynağı kullanılmıştır.

4.2.2. Kamera Malzemeleri

Filmin çekimleri sırasında kullanılan kamera malzemeleri

- Nikon D 5000
- Canon 600 D

4.2.3. Ses Malzemeleri

- Boom Mikrofon

4.2.4. Set Malzemeleri

- Nikon D 5000
- Canon 600 D
- Boom Mikrofon
-

4.3 Resimler

Resim 1: Eyüp Sultan meydanında insanlar dolaşma anı

Resim 2: Başak kolye isminin temizlenme aşaması

Resim 3: Hasan Şahin ve Fikret Akpınar'ın atölyede çalışma anları

Resim 4: Yüzük temizleme anı

Resim 5: Süleyman Köşger ile röportaj anı

5. ÇEKİM SONRASI SÜREÇ

5.1. Post Prodüksiyon Aşamaları

5.1.1. Kurgu

Belgesel filmin çekimleri tamamlandıktan sonra yapılan röportajlar, dekupe edilip kurgulanmıştır. Bu görüntüler filmin ana hikaye örgüsünü bozmayacak şekilde kurguya eklenmiştir. Kurgu aşamasında, hikayenin özne karakteri olan Süleyman Köşger'in mesleğe başlama yeri Eyüp Sultan meydanından başlanmış, hikayenin bütünlüğü açısından filmin sonunda da aynı yere geri dönmüştür. Belgesel filmde, başta Süleyman Köşger ile aynı mesleği yapan Fikret Akpınar ve Hasan Şahin'in konuşmalarına yer verilerek bu konuşmalar arasındaki insert geçişleri ile mesleğin icraa ediliş şekillerine örnekler verilmiştir. Ayrıca röportajlar belirli görüntüler ile desteklenmiştir. Bir kolye ve yüzüğün yapılış şekli, kuyumcu dükkanlarının vitrinleri bu görüntüleri oluşturmuştur. Görüntüler Adobe Premier CC 2018'de kurgulanmış olup, 9 dakika 38 saniyelik bir görüntü hazırlanmıştır.

5.1.2. Ses

Filmin ses kullanımında boom mikrofon kullanılmıştır. Çekimler sırasında doğal ses ortamına da yer verilmiştir.

5.1.3. Müzik

Filmin kurgusu içerisinde John B. Hancock-Susan Dixon'un Gysy Fire şarkısına yer verilmiştir.

5.2. Filmin Künyesi

Tez Danışmanı

Prof. Bülent VARDAR

Yönetmen

Hüsna KÖŞGER

Görüntü Yönetmeni

Pınar MORKOÇ

Kurgu

Emir İSKENDER

Celal Can VATANDAŞ

Ses

Yakup İNANLI

Müzik

John B. Hancock-Susan Dixon / Gysy Fire

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kuyumculuk mesleği bir zanaat olarak tarih öncesine dayanan bir sürece dayanır. Bulunan ilk değerli madenler ile süregelen bu süreçte, yerleşik hayata geçiş bu zanaatin doğmasına ve bu madenlerin işlenip çeşitli formlara sokulmasına sebep olmuştur. Yerleşik düzene geçiş ile birlikte bu madenlerin işleniş şekillerinde toplumsal kaideler ve teknolojik gelişmeler de etkili olmaya başlamıştır. İnsanların arz-talep dengeleri, toplumsal yaşam statüleri ve sosyo-kültürel dengeleri oluşturulan ürünlerin tasarımlarına etki etmiştir.

Sanayi Devrimi sonrası gelişen teknolojik gelişmelerin etkisi ile el yapımı ürünler azalmış ve fabrikasyon ürünlerin artmasına zemin hazırlanmıştır. İmitasyon ürünlerinin artması ve teknolojik gelişmeler ürünlerin tasarımında etki etmektedir. Osmanlı'dan bu yana süre gelen dönemlerde takı vb. ürünlerin sarayın ve dönemin etkisine bağlı kalışı, Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında da modern kültürün etkisi ürünlerin tasarımına etki etmiştir.

Tüm bu noktalardan çıkan sonucun; kuyumculuk mesleğinin yerleşik hayata geçiş ile birlikte toplumsal kaidelerin etkisinde kalan ve sosyo-kültürel yapılanma ve insanların arz-talep ilişkilerine göre şekillenen bir olgu olmasının, sinemanın başlangıcına yakın bir geçmişi bulunan belgesel sinemanın olanaklarıyla yansıtılması amaçlanmıştır.

Usta- Mekanlara Dokunan Hayatlar isimli belgesel tez filmiyle, bu zanaate emek vermiş ve belirli bir noktaya gelmesinde öncülük etmiş olan Süleyman Köşger ve çalışma arkadaşları üzerinden mesleğin geldiği son nokta ve gelecekteki durumu yansıtılmaya çalışılmıştır. Öncesinde bir süs ve takı sanatı olarak gözlemlediğimiz bu mesleğin, bir zanaat olduğunu ve arka planında yatan emek işçiliğinin daha fazla ön plana çıkarılması düşüncesi, filmin itici gücünü oluşturmuştur.

Kapitalist sistem ile birlikte; insanların zevkleri, ihtiyaçları popüler kültür çerçevesinde ve metalaştırılmış yaşamın estetik değerleri ve yarattığı algı bağlamında şekillenmektedir. Üretilen ürünlere ve yaşama etki eden bu sürecin, belgesel film gibi daha yalın ve daha düşük bir tempoyla ele alınması düşüncesi bir anti tez niteliği taşıdığı kadar; anlatılmak istenen sürecin yansıtılmasında ihtiyaç duyulan biçimi de kapsamıştır.

Gerçekleştirilen bu çalışmayla, diğer zanaatlara olan ilginin arttırması ve kaybolmaya yüz tutmuş zanaatların gereken ilgi ve değeri kazanmasında ufak da olsa bir katkısının olması yapılan tez filminin başarısı olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitap

Fredic, Lordon. Kapitalizm, **Arzu ve Kölelik**, İstanbul: 2013

Tevfik, Güran. **İktisat Tarihi**. İ.Ü. Fen Fak. Dön. Serm. İşletmesi, İstanbul: 1988

Yediyıldız, Bahaeddin. **Tarih**. MEB. Yayınları, II. Cilt, İstanbul: 1994

Sürekli Yayınlar

Doğan Elif Tuğba, Ankara Üni. Siyasal Bilgiler Fak. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Blm. Ankara: 2012, 75 – 76 – 78 – 79 - 81

İnternet Kaynakları

<https://mahreccsanat.wordpress.com/2014/09/18/istanbul-daki-mucevher-sanatinin-kisa-tarihi-gelisimi> (1/12/2017)

<https://sosyolojik.wordpress.com/2009/05/07/endstri-devrimi-sonulari/> (1/12/2017)

<http://www.ahumay.com/kurs/makaleler/99-kuyumculuk-tarihi/> (8/12/2017)

<https://circlelove.co/taki-ve-kuyumculuk-sanati-hakkinda-bilmedikleriniz/> (8/12/2017)

ÖZGEÇMİŞ

25 Mayıs 1993 tarihi, İstanbul İli Gaziosmanpaşa ilçesi doğumluyum. İlk , Orta ve Liseyi İstanbul’da tamamladıktan sonra , 2011 yılında Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema ve Televizyon bölümüne kaydoldum.2013 yılında ÜLKE TV bünyesinde editörlük yaptım. 2015 yılında lisans eğitimimi tamamlayıp aynı yıl içerisinde Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema ve Televizyon Ana Sanat Dalına kaydoldum. 2016 yılında Kadir Has Üniversitesi Spor Çalışmaları Merkezi Spor İletişimi Sertifika programından mezun oldum, online spor dergisi Rotasyon’un kurucu ekibinde yer alıp yazarlık yaptım. Gezimanya bünyesindeki bir yemek sitesine yemek yazıları yazdım. 2017 yılından bu yana Albayrak Medya Grubu bünyesindeki Gzt.com adlı internet sitesinde editörlük ve sunuculuk yapmaktayım.

Özel ilgi alanlarım; sinema, senaryo, tiyatro ve edebiyattır.

Yabancı dilim orta seviyede İngilizcedir, bekarım.

Hüsna KÖŞGER